

ПАМ'ЯТЬ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОГНІТИВНИХ УМІНЬ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Іван Юник

Міжрегіональна академія управління персоналом

Анотація:

У статті наголошено на тому, що сформованість фахових когнітивних умінь перекладачів як набутої, а не вродженої системи усвідомлених мисленнєвих дій, спрямованих на запам'ятовування (сприймання, обробку, збереження) і використання інформації, є передумовою успішної перекладацької діяльності. Висвітлено експериментально перевірені перспективні напрями розвитку означеного феномена, що ґрунтуються на вихідних положеннях психолого-педагогічної науки про вплив на функціонування сенсорного регістру, короткострокової та довгострокової пам'яті. Отримані результати дослідження можуть слугувати основою для подальших пошуків ефективних методів і прийомів формування фахових когнітивних умінь перекладачів в аспектах застосування довільної та мимовільної пам'яті, а також усунення інтерференції.

Ключові слова:

фахові когнітивні уміння; перекладач; сенсорний регістр, короткострокова пам'ять, довгострокова пам'ять, текст.

Анотация:

Юник Иван. Память как фактор формирования профессиональных когнитивных умений переводчиков.
В статье подчеркивается, что сформированность профессиональных когнитивных умений переводчиков как приобретённой, а не врождённой системы осознанных мыслительных действий, направленных на запоминание (восприятие, обработку, сохранение) и применение информации, является предпосылкой успешной переводческой деятельности. Освещены проверенные экспериментальным путем перспективные направления развития обозначенного феномена, которые базируются на основополагающих идеях психолого-педагогической науки относительно влияния на функционирование сенсорного регистра, кратковременной и долговременной памяти. Полученные результаты исследования могут служить основой для дальнейших поисков эффективных методов и приёмов формирования профессиональных когнитивных умений переводчиков в аспектах применения произвольной и непроизвольной памяти, а также во избежание интерференции.

Ключевые слова:

профессиональные когнитивные умения; переводчик; сенсорный регистр; кратковременная память; долговременная память; текст.

Resume:

Yunyk Ivan. Memory as a factor of formation of translators' professional cognitive abilities.

The author expresses the idea that the formation of professional cognitive abilities of translators not being innate, but an acquired system of conscious mental actions to remembering (perception, processing, preservation) and using of information is a prerequisite for successful translation. The experimentally proved directions of the investigated phenomenon development which are based on outgoing provisions of psychopedagogical science regarding the influence on the functioning of the sensory register, short-term and long-term memory, are shown in the article. The obtained results of the investigation can serve as a basis for further search for effective methods and techniques of development of translators' professional cognitive abilities in the aspects of using of voluntary and involuntary memory and avoidance the phenomenon of interference.

Key words:

professional cognitive abilities, translator, sensor register, short-term memory, long-term memory, text.

Постановка проблеми. У сучасних умовах професія перекладача опинилася під впливом динамічного розвитку міжнародних відносин, глобалізації соціально-економічних трансформацій, стрімкого розвитку інформаційно-комунікативних технологій і багатьох інших суспільних зрушень. Вищезазначені чинники зумовлюють появу якісно нових вимог до процесу професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Часткове розв'язання порушеної у статті проблеми можемо знайти в працях В. Комісарова, З. Підручної, О. Федорова, А. Анісімової, О. Рогульської, К. Скиби, Ж. Таланової, А. Янковець, Л. Гречиної, J. Bransford, J. Hans, M. Snell-Hornby, Л. Поліщук та багатьох інших науковців. Разом із тим, Р. Тінслі, Н. Зінукова, Я. Левковська, Л. Поліщук, Т. Пушкар та інші фахівці з теорії та методики підготовки перекладачів наголошують на тому, що сучасну педагогічну думку доцільно

більше спрямовувати на віднайдення ефективних форм і методів сприймання, обробки, збереження й відтворення необхідної інформації. На думку цих науковців, саме такі методи й форми є передумовою успішної перекладацької діяльності, що характеризується однократністю сприйняття інформації, а під час усного, зокрема синхронного перекладу, – одномоментним створенням тексту перекладу.

З огляду на це, актуальність проблеми формування фахових когнітивних умінь перекладачів як набутої, а не вродженої системи усвідомлених мисленнєвих дій, спрямованих на запам'ятовування (сприймання, обробку, збереження) і використання інформації, усе більше зростає в умовах сучасних реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з психології та педагогіки засвідчив, що далеко не всі досягнення сучасної науки використовуються в процесі професійної підготовки перекладачів. Зокрема, поза увагою науковців залишилися вихідні положення психологічної науки щодо залежності результативності перекладацької

діяльності від операційно-процесуального компонента фахових когнітивних умінь перекладачів.

На думку А. Крилова, М. Пентилюк, Н. Шолохової, Е. Мілеряна та багатьох інших дослідників, ефективно функціонування названого вище компонента фахових когнітивних умінь детермінується насамперед роботою пам'яті. Р. Аткинсон, Д. Норман, Ф. Льюзер, R. Kluwe, G. Lüer, F. Rösler та інші дослідники виділяють у її структурі три компоненти: сенсорний реєстр, короткострокову й довгострокову пам'ять [1, с. 54–77; 5, с. 15–25; 6, с. 245–252; 9, с. 76, с. 96–100].

Завдяки сенсорному реєстру відбувається сприйняття інформації ззовні зоровими, слуховими або дотиковими рецепторами. Однією з особливостей цього компонента пам'яті є короткочасність утримання чіткого образу новосприйнятої інформації, який може змінюватися чи навіть зовсім стиратися через сприймання наступної інформації. При цьому відбір «цінної» інформації відбувається завдяки управлінню процесом сприйняття з боку уваги. Час перебування інформації в сенсорному реєстрі (після зникнення впливу на рецептор відповідної модальності) становить 200–400 мс – у цей період відбувається вибіркова перевірка інформації або її відкидання [6, с. 18]. Менш цінна для особистості інформація залишається поза її увагою й елімінується, тоді як «ціннісна» переноситься до короткострокової пам'яті, а інколи навіть одразу до довгострокової [1, с. 79–80; 4, с. 66–67; 8, с. 405].

Короткострокова пам'ять особистості є компонентом обмеженої ємності, де формується копія інформації, що утворюється на виході процесів пізнання образів із сенсорного реєстру та репрезентації відповідних семантичних понять у довгостроковій пам'яті. До її основних властивостей належить обробка скороченої кількості «нових» образів (лише тих, які є «важливими» для особистості) завдяки активації відповідних слідів у довгостроковій пам'яті, а також короткочасність збереження чіткого образу [1, с. 82–94; 4, с. 91; 6, с. 176–210; 8, с. 398].

Основними процесами управління короткостроковою пам'яттю є:

- збереження, пошук та активація інформації в пам'яті;
- повторення;
- кодування;
- образне уявлення [1, с. 82–94; 4, с. 91; 6, с. 176–210; 8, с. 398].

Перший процес управління короткостроковою пам'яттю (збереження, пошук і активація інформації в пам'яті) передбачає

зіставлення отриманих стимулів із семантичними поняттями, які репрезентовані в довгостроковій пам'яті особистості, їх розпізнавання й відтворення. При цьому експериментально доведено, що для максимально ефективного запам'ятовування кількість отриманих стимулів не повинна перевищувати обсяг короткострокової пам'яті. Порушення цієї умови унеможливило безпомилкове повторення [1, с. 82].

Повторення – це неодноразове відтворення інформації (внутрішнє чи зовнішнє), завдяки якому інформація більш тривалий час утримується в короткостроковій пам'яті особистості. У сукупності зі сприятливими умовами для кодування це сприяє більш ефективному закріпленню інформації. Крім цього, кожне нове повторення «відтягує» стирання сліду в короткостроковій пам'яті, поновлюючи його. Зазначимо, що найбільша кількість інформації втрачається на ранніх стадіях запам'ятовування, тому, на думку Ф. Льюзера, необхідно повторювати інформацію одразу ж після її сприйняття й лише потім збільшувати проміжки часу між повтореннями [4, с. 91].

Є. Ганаєва також підкреслює, що повторення відіграє важливу роль при формуванні умінь. На її думку, набуття будь-якого уміння – це складний процес аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку. У ході цього процесу виникають і закріплюються асоціації між завданням, знаннями, необхідними для його виконання, і застосуванням знань на практиці. При цьому повторні дії значно закріплюють вищезгадані асоціації.

Процес кодування може відбуватися як автоматично, так і в режимі керованого пошуку. Перший варіант характерний для випадків міцного зв'язку стимулів із відповідними репрезентованими семантичними поняттями, а другий передбачає застосування довільно спрямованої уваги особистості [6, с. 36–37; 9, с. 263–264].

Насамкінець, останній процес управління короткостроковою пам'яттю (образне уявлення), за допомогою якого репрезентуються семантичні поняття, вимагає додаткового часу для їх розуміння. При цьому швидкість формування образних уявлень визначається індивідуальною різницею відчуття легкості візуалізації семантичної інформації [6, с. 169–170].

Довгострокова пам'ять особистості – це складник з великою ємністю, у якому у вигляді семантичних понять зберігається інформація. Ці поняття можуть бути репрезентовані як для відтворення інформації, що вже запам'ятована, так і для розпізнавання й кодування

інформації [8, с. 404–407].

З огляду на викладене вище, було висунуто припущення, що в процесі формування фахових когнітивних умінь перекладачів доцільно використовувати досягнення психологічної науки, які пов'язані із впливом на функціонування сенсорного регістру, короткострокової та довгострокової пам'яті.

Формулювання цілей статті. Стаття присвячена пошуку перспективних напрямів формування фахових когнітивних умінь перекладачів та їх експериментальній перевірці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети використовувалися методи, які відповідали природі досліджуваного феномена, а саме:

- теоретичні (аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури в межах досліджуваної проблеми, узагальнення передового досвіду роботи визначних педагогів і перекладачів, упровадження змісту вихідних положень психологічних досліджень у теорію й методику професійної підготовки перекладачів тощо) – для обґрунтування змісту фахових когнітивних умінь перекладачів, визначення їх критеріїв і показників;

- емпіричні (анкетування, констатувальний і пошуковий експерименти) – для вивчення стану й характерних ознак сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів, а також для пошуку перспективних напрямів формування означеного феномена;

- математичної обробки результатів діагностування стану сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів під час проведення констатувального й пошукового експериментів – для відстеження динаміки та доказу вірогідності кількісного та якісного аналізу даних.

Досягнення мети дослідження потребувало проведення пошукового й констатувального експериментів. Так само, це передбачало визначення параметрів оцінки досліджуваного феномена. З огляду на те, що єдиним зовнішнім макропоказником розвиненості фахових когнітивних умінь перекладачів є результативність їхньої діяльності, було виокремлено два її аспекти – кількісний і якісний. Відповідно, кількісний аспект знайшов своє відображення в параметрі «загальна кількість знаків фрагмента тексту, який учасник експерименту здатен відтворити після вивчення». Параметрами ж, які віддзеркалювали «якісний» аспект результативності діяльності, були визначені такі:

- кількість підказаних експертами знаків;
- кількість пропущених знаків;
- кількість змінених знаків.

У разі виникнення паузи під час відтворення тексту учасникові експерименту пропонувалася підказка експерта – відтворювалося слово, яке було наступним після паузи (якщо ним виявлялося службове слово, то озвучувалося наступне слово чи декілька слів до першої самостійної частини мови включно). Таким чином, кількість знаків, відтворених експертом як підказки, слугувала показником першого параметра, що віддзеркалював «якісний» аспект результативності діяльності майбутніх перекладачів.

За умови зміни послідовності відтворення елементів тексту учасникам експерименту зараховувалася похибка з параметра «кількість пропущених знаків», оскільки виникала змістово-формотворча руйнація тексту. Усі ж випадки зміни закінчень слів, додавання суфіксів чи префіксів, використання однокореневих слів тощо вважалися помилками за параметром «кількість змінених знаків».

Для з'ясування доцільності використання в процесі професійної підготовки перекладачів вихідних положень психолого-педагогічної науки студентів було залучено до таких етапів роботи:

- анкетування;
- констатувальний експеримент;
- пошуковий експеримент.

Насамперед було розроблено дихотомічну анкету простого закритого типу, у запитаннях якої були втілені ідеї щодо впливу на роботу компонентів пам'яті, а саме:

1. Чи завжди Ви могли повторити фрагмент тексту з першого разу?

2. Чи зменшували Ви обсяг фрагмента за умови виникнення помилок при його повторенні?

Загалом у дослідженні взяли участь 14 студентів другого курсу Міжрегіональної академії управління персоналом. Усі вони здобували освіту за спеціальністю «Перекладач» і опановували англійську мову як іноземну. Обсяг часу, що надавався для засвоєння тексту, становив 15 хвилин.

Загальні показники результативності діяльності учасників на початку експерименту наведено в таблиці 1.

Зауважимо, що виокремлення рівнів сформованості фахових когнітивних умінь перекладачів доцільно було здійснювати лише після завершення першого заміру, оскільки підставою для цього могли слугувати тільки реальні результати діяльності учасників експерименту. Так, до високого рівня сформованості фахових когнітивних умінь умовно прирівнювалися випадки, коли обсяг якісно відтвореного фрагмента тексту перевищував 801 знак. Для середнього рівня

результативності діяльності діапазон становив 351-800 знаків, а для низького – 201-350 знаків. До дуже низького рівня сформованості досліджуваного феномена прирівнювалися випадки, коли кількість якісно відтворених майбутніми перекладачами знаків тексту не

перевищувала 200.

Результати діяльності учасників експерименту з урахуванням продемонстрованих ними рівнів сформованості фахових когнітивних умінь наведено в таблиці 2.

Таблиця 1

Результативність діяльності майбутніх перекладачів на початку експерименту

Кількість учасників експерименту	Показники результативності діяльності майбутніх перекладачів				Кількість якісно відтворених знаків
	Загальна кількість знаків	Кількість підказаних знаків	Кількість пропущених знаків	Кількість змінених знаків	
14	6426	326	1019	196	4886

Таблиця 2

Рівні сформованості фахових когнітивних умінь майбутніх перекладачів на початку експерименту

Кількість учасників експерименту	Рівні сформованості фахових когнітивних умінь			
	високий	середній	низький	дуже низький
14	1	3	7	3

Одразу після завершення контрольного зрізу результативності діяльності студентів-перекладачів із ними проводилося анкетування. Математично оброблені результати позитивних відповідей респондентів на перше запитання анкети (Чи завжди Ви могли повторити фрагмент тексту з першого разу?) мають такий вигляд:

– 100% респондентів виявили високий рівень результативності діяльності;

– 33,3% респондентів виявили середній рівень сформованості фахових когнітивних умінь;

– 14,3% респондентів виявили низький рівень результативності діяльності;

Респондентів, які б мали дуже низький рівень сформованості досліджуваного феномена, виявлено не було.

Позитивну відповідь на друге питання анкети (Чи зменшували Ви обсяг фрагмента за умови виникнення помилок при його повторенні?) надали:

– 100% респондентів із високим рівнем результативності діяльності;

– 66,7% респондентів із середнім рівнем сформованості фахових когнітивних умінь;

– 42,9% респондентів із низьким рівнем результативності діяльності.

Отже, аналіз відповідей на наведені питання анкети засвідчив необхідність і доречність застосування вихідних положень психологічної науки до процесу професійної підготовки перекладачів. Для цього були розроблені

відповідні методичні рекомендації, дієвість яких перевірялася в ході проведення пошукового експерименту.

Насамперед студентам порадили перед початком роботи охопити весь текст. Так, обізнаність із тематикою запропонованого текстового матеріалу дасть змогу осягнути його зміст, що значно полегшить запам'ятовування матеріалу завдяки його усвідомленню.

Крім цього, учасникам експерименту була доведена необхідність встановлення середньої кількості елементів тексту (слів), які вони здатні безпомилково відтворити з першої спроби, а також доречність роботи лише з елементами тексту, обсяг яких не перевищує встановленої величини. Студенти отримали методичні рекомендації стосовно того, що під час повторення кожного такого фрагмента слід уникати помилок, оскільки вони чинитимуть деструктивний вплив на процес кодування інформації. У разі появи помилок обсяг фрагмента необхідно зменшувати, максимально зберігаючи при цьому змістову наповненість фрази чи групи слів.

Загальні показники результативності діяльності студентів після завершення експерименту наведено в таблиці 3, а результати їхньої діяльності з урахуванням продемонстрованих рівнів сформованості фахових когнітивних умінь – у таблиці 4.

Висновки. Отже, результати проведеного пошукового експерименту засвідчили, що результативність діяльності перекладачів зростає

за умови впливу на функціонування сенсорного реєстру, короткострокової та довгострокової пам'яті. Завдяки застосуванню розроблених методичних рекомендацій по одному студенту змогли піднятися з середнього до високого, з дуже низького до низького й із дуже низького до

середнього рівнів результативності діяльності. Окрім цього, одразу троє учасників експерименту спромоглися піднятися з низького рівня сформованості когнітивних умінь до середнього.

Таблиця 3

Результативність діяльності майбутніх перекладачів після завершення експерименту

Кількість учасників експерименту	Показники результативності діяльності майбутніх перекладачів				Кількість якісно відтво-рених знаків
	Загальна кількість знаків	Кількість підказаних знаків	Кількість пропущених знаків	Кількість змінених знаків	
14	7797	407	890	242	6259

Таблиця 4

Рівні сформованості фахових когнітивних умінь майбутніх перекладачів після завершення експерименту

Кількість учасників експерименту	Рівні сформованості фахових когнітивних умінь			
	високий	середній	низький	дуже низький
14	2	6	5	1

Підкреслимо, що проведене дослідження не претендує на вичерпне розкриття всіх аспектів порушеної проблеми. Його результати можуть слугувати основою для подальших пошуків ефективних методів і прийомів формування

фахових когнітивних умінь перекладачів, оскільки маловивченими залишаються питання застосування довільної й мимовільної пам'яті, а також запобігання проактивній та ретроактивній інтерференції.

Список використаних джерел

- Аткинсон Р. Человеческая память и процесс обучения / Ричард Аткинсон; пер. с англ. и общ. ред. Ю. М. Забродина, Б. Ф. Ломова. – М.: Прогресс, 1980. – 526 с.
- Зінукова Н. В. Професійна підготовка усних перекладачів у вищому навчальному закладі / Н. В. Зінукова // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. – Серія «Педагогіка і психологія». – 2011. – № 1. – С. 74–78.
- Левковская Я. В. Формирование профессиональной компетентности будущих переводчиков в вузе на основе акмеологического подхода : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Левковская Яна Владимировна. – Магнитогорск, 2007. – 184 с.
- Лёзер Ф. Тренировка памяти / Ф. Лёзер; пер. с нем. К. М. Шоломия; под ред. Н. К. Корсаковой. – М.: Мир, 1979. – 163 с.
- Норман Д. Память и научение / Д. Норманн; пер. с англ. Н. Ю. Алексеенко; под ред. П. В. Симонова. – М.: Мир, 1985. – 158 с.
- Хофман И. Активная память. Экспериментальные исследования и теории человеческой памяти / И. Хофман; пер. с нем. К. М. Шоломия; общ. ред. и предисл. Б. М. Величковского, Н. К. Корсаковой. — М.: Прогресс, 1986. – 308 с.

References

- Atkinson, R. (1980). *Human memory and the learning process*. [Trans. from English, ed. Yu. M. Zabrodin, B. F. Lomov]. Moscow: Progress. [in Russian].
- Zinukova, N. V. (2011). Professional training of translators in higher education. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu ekonomiki ta prava imeni Alfreda Nobelia. Series: "Pedagogy and psychology"*. 1. 74-78. [in Ukrainian].
- Levkovskaia, Ya. V. (2007). *The formation of professional competence of future translators in the University on the basis of acmeological approach: dissertation for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.08*. Magnitogorsk. [in Russian].
- Lyozer, F.(1979). *Memory training*. [Trans. from German by K. M. Sholomiya]; Ed. N. K. Korsakova. Moscow: Mir. [in Russian].
- Norman, D. (1985). *Memory and learning*. [Trans. from English by N. Yu. Alekseenko]. Ed. P. V. Simonov. Moscow: Mir. [in Russian].
- Hofman, I. (1986). *The active memory. Experimental studies and theories of human memory*. [Trans. from German by K. M. Sholomiya]; Ed., foreword B. M. Velichkovskii, N. K. Korsakova. Moscow: Progress. [in Russian].

7. Шолохова Н. С. Формування когнітивних умінь учнів 7-8 класів у процесі вивчення фізики за інтерактивними технологіями: дис. ...кандидата пед. наук: 13.00.02/ Шолохова Наталія Сергіївна. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – 247 с.
8. Eichenbaum H. Learning and memory/ Howard Eichenbaum. – New York–London: W. W. Norton Company, 2008. – 438 p.
9. Kluwe R. Principles of Learning and Memory/ Kluwe R., Lüer G., Rösler F. – Basel: Birkhäuser Verlag, 2003. – 358 p.
7. Sholokhova, N. S. (2006). *The formation of cognitive skills of 7-8 grades students in the process of learning physics with interactive technologies: dissertation for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.02.* Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University. [in Ukrainian].
8. Eichenbaum, H. (2008). *Learning and memory.* New York – London: W. W. Norton Company. [in English].
9. Kluwe, R. (2003). *Principles of learning and memory.* Basel: Birkhäuser Verlag. [in English].

Рецензент: Фунтікова О.О. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Юник Іван Дмитрович

Міжрегіональна академія

управління персоналом,

i.yunik@yandex.ua

вул. Фрометівська, 2, м. Київ

03039, Україна

doi:10.7905/нвмдпу.v0i14.1062

Матеріал надійшов до редакції 28.03.2015 р.

Подано до друку 20.04.2015 р.